

Mustafa Lutfi el-Menfâlûtî'de 'Koyu Karamsarlık'

'Intense Pessimism' in Mostafa Lutfi al-Manfaluti

Adnan ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi
Arap Dili ve Belâgati Anabilim Dalı

Dr. Lecturer, Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Islamic Sciences,
Department of Arabic Language and Rhetoric, Bilecik / Turkey
adnan.arслан@bilecik.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-3989-6612

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 26 Aralık / December 2018

Kabul Tarihi / Date Accepted: 18 Şubat / February 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

DOI: 10.29288/ilted.502975

Atıf / Citation: Arslan, Adnan. "Mustafa Lutfi el-Menfalûtî'de 'Koyu Karamsarlık' / 'Intense Pessimism' in Mostafa Lutfi al-Manfaluti". *ilted: ilahiyyat tetkikleri dergisi / journal of ilahiyyat researches* 51 (Haziran / June 2019/1): 353-367.

doi: 10.29288/ilted.502975

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ilted> | <mailto:ilahiyyatdergi@atauni.edu.tr>

Copyright © Published by Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /

Ataturk University, Faculty of Theology, Erzurum, 25240 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Vahyin akılla, bilimin dinle, benliğin yaratıcıyla, dünyanın ahiretle çeliştiğini düşünen Batı modernitesi en güçlü etkisini kendi yuvası Avrupa'da gösterdikten kısa bir süre sonra 18. yüzyılda komşu topraklara Afrika ve Asya'ya dünya görüşünü neşretmiştir. Napolyon'un Mısır işgali kuşkusuz bu etkinin Arap dünyası sathında kıvılcımı olmuştur. Başta Mısır insanı olmak üzere tüm Arap dünyası basın ve yayın yoluyla Batı tarzı yaşam tarzı ile tanışmış ve kendi geleneği aleyhinde olumsuz etkilenmiştir. Bu olumsuz etkiyi kendi toplumunda gören Menfalûti, halkına karşı sorumluluk hisleriyle vaaz ve irşat içerikli edebi eserler ortaya koymuştur. Ancak onun bu eserlerinde çoğu zaman karamsar bir üslup kullandığı ifade edilmiştir. Hikâyelerinde seçtiği karakterlerin başlarına gelen acı felaketlerin eserlerine melankolik bir hava kattığı belirtilmiştir. Bu makale yazarın bu karamsar üslubu benimsemesinin nedenlerinden biri üzerine duracaktır.

Anahtar Kelimeler: *Modern Arap Edebiyatı, Menfalûti, Nesir, Karamsarlık.*

Abstract

Western modernity, which considers revelation is in contradiction with reason, science with religion, selfness with the creator and the world with the afterworld, shortly after showing its most powerful influence in its homeland Europe, revealed its world view in Africa and Asia, namely its neighboring lands in the 18th century. Napoleon's invasion of Egypt has undoubtedly sparked this influence in the Arab world. The Arab world, particularly Egyptian people, has been introduced to Western life-style through press and publication and has been negatively affected against its own tradition. Menfalûti, who sees this negative effect in his own society, has produced literary works with preaching and directing sense of responsibility to his people. However, it is stated that in his works, he often uses a pessimistic style. It is seen that the characters he selected in his stories gave a melancholic atmosphere to the works because of the bitter disasters they experienced. This article will focus on one of the reasons why the author adopts this pessimistic style.

Keywords: *Modern Arab Literature, Manfaluti, Prose, Pessimism.*

Extended Summary

Mustafa Lutfi al-Manfaluti, who was one of the prominent writers of Egypt at the end of the 19th century, is known for his tragic stories. al-Manfaluti, who realized the negative effects of Western modernity in every field of life, felt compelled to warn the Egyptian people against this and to take necessary measures against degeneration. He regarded that the literature is a way for protecting of Egyptian people from negative effects of this degeneration. Al-Manfaluti, who considered makame works from classical Arabic literature with a careful reading, has succeeded in presenting a unique narrative storytelling by kneading Western narrative by the inspiration from these works. In his stories, he often produced a series of sad and crying characters that would give softness to the reader's heart. The heroes of his stories, who always end up with grieving scenes, are miseries of alcoholism and sometimes under the claws of poverty. The collection of Abarât, which consists of original and translation stories, means tears. In this study, the narratives of al-Manfaluti are written up in order to reveal the meaning of the characters in their constant moods and always have disastrous consequences. It was noted that the plot of the story in the stories and the relations between the characters revealed the author's deliberate pessimism. It has been seen that characters are exposed to worldly dangers because they do not perform religious values and obligations. It is understood that the plot in the stories is ultimately structured in such a way as to result in the necessity of faith in God and the trust in Him. Thus, pessimism in the stories of al-Manfaluti is a deliberate pessimism; it is a reflection of a directional orientation and wisdom. It is to implicitly suggest the reader to good behavior based on the pre-acceptance that bad behaviors will have bad consequences. Author's this style means that he used literature for the construction and substitution of religious values. Therefore, in his view, literature exists for the public and should serve as a narrative for the

improvement of people. For example; most of his stories are dominated by the pain of death and separation. But he does not deal with deaths and separations solely to scare his readers and make them into a melancholy stalemate. For him, deaths and separations show the need for people to submit to Allah and to put their trust in him. On the other hand, white hair signing old age is often depicted in his stories. However, with these depictions he wants to teach the lesson that white hair is not in fact the perpetrator of death, but a harbinger of salvation. al-Manfaluti, who aims to save the Egyptian society from all kinds of illegitimate practices, speaks in detail about alcohol and other bad habits, which lead the characters to grave fates. With these dark paintings drawn by Manfaluti, the aim is to make the young readers, who have a tendency to use alcohol, hate alcohol. On the other hand, al-Manfaluti complained that the state did not take adequate measures against degeneration in his age. It is necessary for a state to take into account the moral life of its citizens and take necessary measures to prevent them from going unethical. However, while the state does not fulfill these responsibilities towards its citizens, it tries to punish them with penalties when they are involved in crime in the future. That is a faulty approach according to Manfaluti. To illustrate; this erroneous approach of the state al-Manfaluti makes depictions of society that have been transformed into swamps. In an exaggerated manner he tries to reveal the grievances of the characters who were pushed into crime to justify the notion of collective consciousness and proactive measures in the fight against crime. An indication of the author's deliberate adoption of a pessimistic style is that the narratives give an emphasis on verses at the end of the stories and depicts invoking Muslim figure. Obviously, the author wants his readers to empathize with the characters that are struggling and wandering in the crisis. He encourages them to come to the compassionate and help. This deliberate pessimistic style that the author used in his stories also influenced his literary language. Because, according to the author the fundamental subject is the content before the form. Therefore, it is important to convey the content in the most comprehensible language. He followed this style in the word choices expressing pessimism and he has chosen the common words in the tragic depictions. Manfaluti used word repetitions in a way that suits people for the purpose of guidance. These repetitions can sometimes be boring and are often at a low frequency. However, as mentioned before, the author's primary aim is not to reveal a mere literary product but to refer to literary patterns. As a result, the aim of Manfaluti's intense moody atmosphere is to show how much individuals are in need of religious education and faith. "These pains can only be countered by faith; otherwise, the world is not a place to live." He intentionally used pessimism to make his advice more effective.

GİRİŞ

Arap edebiyatına ilgi duyan birisine "20. yüzyıl modern Arap edebiyatı" denildiğinde aklına ilk önce gelecek ülke isimleri vardır. Yaklaşık yirmi Arap ülkesi içinde petrol denildiğinde Suudi Arabistan akla geldiği gibi edebiyat denildiğinde de Mısır, haklı olarak zihin dünyasında görkemli bir köşeye tahtını kuracaktır.¹ Klasik Arap şiirinin unsurlarını koruyarak neo-klasik bir tarzda geleneği başarılı bir şekilde günümüze taşıyabilen Ahmet Şevki (ö. 1932), Bârûdî (ö. 1904) ve Hafız İbrâhim (ö. 1932) gibi şairler,² Arap edebi zevkini taşımakla birlikte Batı edebiyatlarına da sağlam bir okumayla muttali olan Taha Hüseyin (ö. 1973), Abbâs

¹ Modern Mısır romanı üzerine yaptığı çalışmalar ile Türk akademisyenlerin dikkatlerinin Mısır'a çevrilmesinde pişdarlık eden Rahmi Er'in konu hakkındaki yazısı için bk. Rahmi Er, *Modern Arap Edebiyatında Mısır'ın Yeri*, http://www.misirkultur.net/tr/article.php?id_article=17 (Erişim: 26.12.2018)

² Neo-klasik akımın önde gelen temsilcileri ve şiirlerinin genel özellikleri hakkında bk. Kemal Tuzcu, "Mısırlı Neo-Klasik Şairler", *Nüsha* 5 (Bahar 2002): 107-129.

Mahmûd el-Akkâd (ö. 1964), Mihâil Nuayme (ö. 1988) gibi usta eleştirmenler³ ve klasik Arap edebiyatından gücünü alarak özgün bir romantizm ortaya koymakta muvaffak olan Halil Mutran (ö. 1949) ve Ahmet Zeki Ebû Şâdî (ö. 1955) gibi yenilikçiler⁴ Mısır'ı, edebiyat bakımından diğer Arap ülkelerinin önüne çıkarmakta simge isim olmuşlardır.

Edebî üretkenlik bakımından bereketli topraklar kabul edebileceğimiz Mısır, Lübnan başta olmak üzere diğer Arap ülkelerinden de 19. yüzyılda hatırı sayılır çoklukta edebiyatçıya mihmandarlık etmiştir. Fransız ve İngiliz işgalleri döneminde gazetecilik ve tercüme faaliyetleri de eklenince tüm bu faktörler nitelikli yazarların ortaya çıkmasında rol oynamıştır.⁵

Modern Mısır edebiyatının⁶ geçen yüzyılda yetiştirdiği en etkili isimlerinden birisi de kuşkusuz adını hemen tüm Arap edebiyatı araştırmacılarının bildiği Mustafa Lutfi el-Menfalûtî'dir (ö. 1924).⁷ Bu çalışmada yazarın *en-Nazarat* ve *el-'Abarât* adlı makale ve hikâye koleksiyonlarında yoğun olarak kullandığı epey koyu ama bir o kadar da amaçlı olduğunu düşündüğümüz karamsar üslubu ele alınacaktır. Onun bu amaçlı karamsarlığını “kastî karamsarlık” olarak ifade etmek mümkündür. Zira gördüğümüz kadarıyla yazar, kendi zihninde gözettği bir amaç doğrultusunda hikâyelerine karamsar bir hava katmakta ve bununla okuyucusunu

³ Modern Arap edebiyatı eleştirmenleri hakkında genel bir bilgi için bk. Mehmet Ali Kılaz Araz, “Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Eleştirmenler”, *Eskiyeni* 26 (Bahar 2013): 181-192.

⁴ Şiirde modernleşmeyi savunan bu grubun şiir ve edebiyat hakkındaki görüşleri ve temsilcileri için bk. Derya Adalar, “Apollo Grubu: Bir Modern Arap Şiiri Ekolü”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 47/2 (2007): 61-81.

⁵ Bu çalışma Menfalûtî'nin öykücülüğündeki bir üslubunu ele alacağından dolayı genel anlamda Mısır hikâyeciliği hakkında bir kanaat edinmek yararlı olacaktır. Konu hakkında yapılmış çalışma için bk. Gülyaşar Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye* (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2014).

⁶ Modern Mısır edebiyatı Arap dili ve edebiyatı araştırmacılarının ciddi anlamda dikkatini çeken alanlardandır. Bu sadette pek çok akademik çalışma söz konusudur. Modern Mısır'ın ortaya çıkışı ve bağımsızlık mücadelesinin tarihi seyri hakkında ayrıntı için bk. Ahmet Kazım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necip Mahfuz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları* (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1994): 1-37; İsmail Kırmızı, *19. Yüzyılda Mısrılı Panislamist Milliyetçi Entelektüel: Ahmet Şevki'nin Osmanlı-Mısır İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2013).

⁷ Yazar'ın hayatı ve hikâyeciliği hakkında fikir verecek yeterli miktarda akademik veri bulunduğundan dolayı burada o çalışmalarda sadece atıfta bulunmak daha uygun olacaktır. İlgili çalışmalar için bk. İsmail Durmuş, “Menfelûtî, Mustafa Lutfî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29: 134-136; Ahmet Kazım Ürün, “el-Menfalûtî ve Zengin-Fakir Çatışmasını İçeren Bir Makalesi”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2002): 202-211; Emrullah İşler, “Modern Arap Edebiyatında Bir Öncü Mustafa Lutfi el-Menfalûtî”, *Nüsha* 1/3 (Güz 2001): 71-88. Yazarın Türkçeye çevrilmiş eserleri için bk. Mustafa Lütfi Menfeluti, *Acllar Kitabı*, trc. Selahattin Hacıoğlu (İstanbul: Bordo Siyah, 2004); Menfalûtî, *Erdem Nerede*, Şule Yayınları, <https://www.kitapyurdu.com/kitap/erdem-nerede/5248.html> (Erişim: 26.12.2018). Yazarın *Nazarat* adlı eserinden bir makalesi Enes Yariz tarafından yayımlanmıştır. Bk. Enes Yariz, Doğruluk ve Yalan Üzerine, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4/2 (Güz 2013): 253-259. Yazar hakkında Arap dünyasında pek çok akademik çalışma yapılmıştır. Ancak Menfalûtî'nin ülke sınırlarını aşan nitelikli bir öykücü ve etkili bir düşünür olduğunu göstermesi bakımından İran'da yapılmış akademik çalışmalara da bakmak yerinde olacaktır: Mecid Salih Bek, Minâ Arabî, Nesim Arabî, “el-Kışaşu'l-mevdûa' fi'l-a'berât; dirâse tahliliyye”, *Dirâsâtü'l-edebi'l-muâ'sır* 23 (1393): 73-89; Fetâne Manşûra Cemşidi, “Mustafa Lutfi Menfelûtî; nebze min hayatihî ve edebihî”, *Dirâsâtü'l-edebi'l-muâ'sır* 27 (1394): 107-121.

vermek istediği mesaj çerçevesinde yönlendirmeye çalışmaktadır. Menfâlûtî kanaatimizce bu üslubunun kodlarını *en-Nazarât* adlı eserinin *Münâcâtu'l-Kamer* başlıklı hikâyesinde gizlemiştir. İlk olarak bu başlığa göz atmak yerinde olacaktır. Sonrasında ise Menfâlûtî'nin hikâyelerinde karamsarlığın belirli konu başlıklarında nasıl yansıtıldığı ele alınacaktır. Bu bakımdan ilk ana başlık "içerik" analizi olacaktır. Çalışmanın ikinci ana başlığında ise yazarın ortam karartmasında kullandığı üslup özellikleri ele alınacaktır.

1. MENFÂLÛTÎ'DE KOYU KARAMSARLIK YANSIMALARI

en-Nazarât'ın *Münâcâtu'l-Kamer* başlıklı bölümde Menfâlûtî'nin *aya* karşı seslenişine tanıklık etmekteyiz. Gece karanlığında dolunay halindeki ayı güzellik ve heybet bakımından "gelin", "kral", "inci", "ayna" ve "göz" benzetmeleri ile nitelendirmektedir. Kendi halini ayın hali ile karşılaştırmaktadır. Gökyüzünde parıl parıl parlayan dolunay yeryüzünden bakana güler ve gülümser gibi görünse de aslında derununda nice kederler, hüznler saklıdır; etrafındaki nurdan halelerle bezenmiş göz alıcı güzelliğine rağmen Ayda ne esen bir rüzgâr ne de sallanan bir ağaç; ne nutka gelmiş bir insan ne de seslenen bir hayvan vardır.

Menfâlûtî, geceyi ve içini şenlendiren dolunayı hayranlık içinde temaşa ederken fark eder ki Ay yavaş yavaş batacağı istikamete doğru kayıp gitmektedir. Her ne kadar "*Yalnız bırakma beni gündüzün uzletiyile*" dese de, Ay onun gözlerinin önünde ayrılığa doğru koşup gitmektedir.

Ancak gece karanlığında kendisine kavuştuğu dolunayın peşinde hasretle münacatta bulunan Menfâlûtî'nin bu bölümde, melankolik bir ruh hali ile kaleme alınmış zannedilen karamsarlık dolu yazılarının ne anlama geldiğinin ipuçlarını bu bölümde verdiği kanaatindeyiz. Bazı araştırmacılar Menfâlûtî'nin "*melankolik bir cazibe*" ile Fransız romantizminin bazı edebiyatçılarından izinden gittiği kanaatini taşımaktadır.⁸ Pek çok makalesinde olaylara karamsar bir gözle baktığını⁹ ve çoğu zaman *keder, üzüntü, mutsuzluk ve acı temalarını* işlediğini ifade etmektedirler.¹⁰ Hâlbuki Menfâlûtî, dolunayın güzellik ve haşmetinin ancak gecenin karanlığında görünebildiğinden ilham alarak hakikatteki güzelliğin en parlak bir şekilde yine ancak hüzn ve kederlerle yoğrulmuş karamsarlıklar içerisinde tecelli edeceği düşüncesinde olmalıdır. Kendi ifadesiyle dolunayın tekrar doğması ile "*gündüzün yalnızlığı son bulacak, karanlığın ünsiyeti yüzüne gülecek*"tir.¹¹

Her ne kadar "*gündüzün vahşeti ve karanlığın ünsiyeti*" ilk bakışta paradoksal bir olgu gibi görünse de kanaatimizce Menfâlûtî, tasavvufi literatürde "cem'u'l-

⁸ Ahmet Kazım Ürün, "el-Menfâlûtî ve Zengin-Fakir Çatışmasını İçeren Bir Makalesi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2002): 205.

⁹ Ürün, "El-Menfâlûtî Ve Zengin-Fakir Çatışmasını İçeren Bir Makalesi", 210.

¹⁰ Emrullah İşler, "Modern Arap Edebiyatında Bir Öncü Mustafa Lutfi el-Menfâlûtî", *Nüşa* 1/3 (Güz 2001): 76.

¹¹ Menfâlûtî, *en-Nazarât* (Beyrut: Dâru'l-cil, 1984), 63.

ezdâd” (zıtların bir araya toplanması) olarak bilinen bir hususa işaret etmek amacıyla¹² bu makaleyi kaleme almıştır ve diğer eserlerinde de bariz bir şekilde kendini hissettiren “karamsarlık” ve “ümitsizlik” halet-i ruhiyesini kendi dünyasında tutarlı ve maksatlı bir surette hakikati tüm parlaklığı ile gösterebilmeye vesile kılmaktadır. Onu bu üslubuna göre karanlıklar aydınlık içindir. Işık ancak karanlığın varlığı ile bilinebileceği gibi umutlu olabilmek için hayal kırıklıkları, mutluluğa erebilmek için hüznler, varlığa kavuşabilmek için yokluk, ebediyen gülmek için ağlamak şarttır. Nurânî tecellilere mazhar olabilmek için zulmânî perdeler içinde hakikat aranmalıdır. Burada onun sembolik bir anlatımla ipucunu verdiği üslubunun izlerini diğer hikâyelerinde göstermeye çalışacağız.

1.1. Ölüm

Menfalûtî bir öyküsünde çocuğunu henüz daha yeni kaybetmiş bir babanın ayrılık acısını tüm yıpratıcılığıyla hissettiği ilk günkü duygularına tercüman olmaktadır. Burada kişiye ölümler içinde en çığersüz olanı, “evlat acısı”nı tahayyül ettirmek istemektedir. Fakat evladının vefatını hayalinde canlandırmakla yetinmeyip üstüne edebi dilin imkânlarını da seferber ederek bir acıyı yaşatmaya çalışmanın bir anlamı olmalıdır. Yazar, çocuğunu mezarına defnettikten sonra savaşı kaybetmiş bir komutanın geri çekilişi gibi mezarlıktan çıkan bir babanın zihin dünyasına girerek doktorun yazdığı şurubu çocuğunun ağzına verirken biricik yavrucuğunun ruhunun çıkıp gittiğini ve buz gibi, soluk cesedi ile baş başa kalıverdiğini¹³ hayal ettirmekle okuyucusunu melankolik bir atmosferde havasız bırakmak istemiş olamaz.

Anlaşılan Menfalûtî, bu makede Allah’a “teslim” olmanın, ona “tevekkül” etmenin ne kadar insan ruhu için zaruri bir ihtiyaç olduğunu sadece anlatmak değil aynı zamanda da yaşatmak istemektedir. Hayatta en cüz’i bir acı karşısında kederlenip yıkılan insan fıtratı, eninde sonunda yüzleşmek zorunda kalacağı ölüm ve ayrılık acılarına kendini iman ve tevekkül ile hazırlamalıdır.¹⁴ Yazar, kulun yeğâne huzurunun her şeye gücü yeten bir Allah’ın kaza ve kaderine teslimiyette olduğunu bir babanın en büyük bir acısını paylaşarak ve okuyucusunun his dünyasında dalgalar husule getirerek yaşatmaktadır; zulmette nuru göstermekte-

¹² Zafer Erginli, “Temel Tasavvuf Klasiklerinde Dünya Algısına Toplu Bir Bakış”, http://isamveri.org/pdfdr/D00193/2006_15_2/2006_XV_2_ERGINLIZ.pdf (Erişim: 26.12.2018). “İbn Arabî Ebû Said Harrâz’ın, Allah’ın zıtları birleştirmesi konusundaki büyüklüğünün marifete sahip kılınmasının sebebi saymasını da hatırlatarak bu iki tecelli türünün bir arada bulunduğuna işaret etmiştir.” “Alemler celi ve cemali tecellileriyle müşahede etmek, süfilere göre insan-ı kamîlin nitelikleri cümlesindedir.”, 170. Yapmış olduğumuz bu değerlendirme ile amacımız Menfalûtî’nin bir sūfî olduğunu izah etmek değildir. Ancak onun varlıkta müşahede ettiği olumsuzluklar içerisinde aydınlığı görebildiğine ve eserleriyle o aydınlığı karamsar sahneler aracılığıyla göstermeye çalıştığına işaret etmek istiyoruz. O halde tekrar edecek olursak Menfalûtî’nin karamsar gibi görünen hikâyeleri bilakis nurlu ve aydınlık sonuçlara ulaştırmak ya da bilinçlendirmek için kastı kurgulanmıştır.

¹³ Menfalûtî, *en-Nazarât*, 57.

¹⁴ Menfalûtî, *en-Nazarât*, 57.

dir; “kader” dedirtmek için duygularına “keder” tattırmaktadır. Ebedi olan buluşma yurdunda, cennet bahçelerinde tekrar kavuşmaya olan imanın, ebediyet arzusuyla yanıp tutuşan insan ruhu için ne kadar mübrem ve muhakkak bir ihtiyaç olduğunu hissettirmektedir.¹⁵

1.2. Beyaz Saçlar

Ölümün habercisi olan beyaz saçlar başta zühd şairleri olmak üzere hemen tüm Arap şairlerinin tema olarak seçtikleri konular arasındadır.¹⁶ Menfalûtî de klasik Arap edebiyatçıları gibi beyaz saçların “kara” yüzü, asık suratlı ve hilekâr yönüne değinmiştir. Güzel ve sevimli dünyadan çekip alacak ecel celladının ayak sesleri olarak göze çarpan saç ve sakallardaki beyazlıklar *beyaz saç* başlıklı makalede önce yerilmiştir. Yazar saçında ilk gördüğü beyazlığın sarsıntısı ile hiddetli bir dil kullanarak teşhis sanatı aracılığıyla saçıyla konuşmaktadır. Ancak “zulmette nuru gösterme” üslubu mucibince burada da Menfalûtî, beyaz saçların aslında ölüm fermancısı değil, kurtuluş müjdecisi olduğu şeklinde beyanda bulunmuştur.¹⁷ Makalenin ilk sayfalarında gençliğini kaybetmenin, ölüme yaklaşmanın ve hayata veda etmenin üzüntüsünü yaşatmaya çalışan yazar okuyucusunu yeteri kadar kederlendiğini düşünerek bu sefer kalemini beyaz saçların lehine çevirmiştir. Dünyadan ayrılmanın güzel taraflarını göstererek hüznü sevince ve karamsarlığı umuda döndürmek istemiştir.

1.3. Alkolün Sefaleti

Sarhoşluk veren maddelerin tarihi belki de insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Bazı toplumların din ve kültürleri şarap gibi sarhoşluk veren maddeleri takdis edecek derecede yüceltiyorken¹⁸ kimi dinlerde ise bu tür maddeler tamamen yasaklanmaktadır. İslam hukuku sarhoşluk veren ve akli melekeyi devre dışı bırakan her türlü maddeyi “hamr” kapsamı altına alıp kesinlikle yasaklamıştır.

Sarhoşluk veren şarap gibi içeceklerin İslamiyet tarafından haram kılınmış olması bunların Müslüman toplumlardan tamamen arınmış anlamına gelmez. Hatta sahabe döneminde dahi içen ve bundan dolayı ceza gören kimselerin varlığı rivayet edilmektedir. Emevi ve Abbâsiler döneminde de özellikle saray ve çevresinde şarabın içildiği, gösterişli çilingir sofraları kurulduğu hatta şarabın ve içenlerin halini betimleyen *hamriyat* konulu şiirler söylendiği bilinmektedir.¹⁹

¹⁵ Menfalûtî, *en-Nazarât*, 59.

¹⁶ Yahya Suzan, “Ebû Nuvâs ve Zühdiyeleri”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 20 (Eylül 2012): 74.

¹⁷ Menfalûtî, *en-Nazarât*, 151.

¹⁸ Politeist kültürlerden olan antik dönem Yunan inancında gök tanrısı, deniz tanrısı gibi “şarap tanrısı” dahi vardı. İçki ve insan ilişkisinin dini bağlamda tarihi seyri için bk. Cem Doğan, “Osmanlı Men’-i Müskirât Cemiyeti ve Men’-i Müskirât Kânunu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/26 (Bahar 2013): 161-181.

¹⁹ İslam öncesi ve sonrası dönemde Arap şiirinde içki temalı hamriyat şiirleri hakkında ayrıntı için bk. Abdussamed Yeşildağ, “Arap Şiirinde Şarap”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (Ocak 2017): 281-316; Emevilerde alkolün yaygınlaşmasına değinecek bir çalışma için bk. Ali Delice, “Emevi Devletinin

Her ne kadar haram kılınmış olmasına rağmen İslam tarihi boyunca maalesef bir vakıa olarak Müslüman toplumlarda az çok görünen içki, onu bir “şeref” ölçütü olarak kabul eden Avrupa medeniyeti ile kısa bir zamanda etkileşim içerisine giren Mısır toplumunda 19 ve 20. yüzyıllarda yaygın olarak tüketilen bir alışkanlık halini almıştır. Mısır toplumunu her türlü gayr-ı meşru uygulamalardan kurtarmayı amaçlayan Menfalûtî edebiyatını bu mecraya sev ederek içkinin Müslümanı dünyada rezil ve sefil ettiğini sergileyen hikâyeler kaleme almıştır. Bu hikâyeler kederli ve hüznü sonlarla bitmektedir. Önceleri nur yüzlü, altın kalpli, umut ve heyecan dolu nice pırıl pırıl çehreli gençler denemek için “tek bir kadeh” ile alkolün ağlarına kendilerini kaptırmış ve kapkara suratlı, sefil ve rezil, fakir ve çökük bir enkaz haline gelmiştir. Alkole müptela olan bu gençler, çoluk çocuğuna bakmaktan aciz kalmış, henüz yeni doğum yapmış lohusa eşini ölüme terk etmiş, ölmüş olan annesinin memesinden süt emmeye çalışan yavrusunu da görünce aklını kaybederek sokaklarda deli divane dolaşır bir hal almıştır.²⁰

el-‘Abarât’ın aslı tercüme olmayan hikâyelerinden biri olan bu çarpıcı öykü hakikaten de okuyucunun içini parça parça edecek bir sahne ile son bulmaktadır. Üzüntü ve keder uyandırmakta usta kalem ile Menfalûtî, ölmüş bir annenin memesinden süt almaya çalışan aç bir bebeğin ve evin bir köşesinde vefat etmiş annesinin cenazesi ile baş başa yapayalnız kalmış bir çocuğun yaşadıklarını başarılı bir şekilde sahnelendirmektedir. Menfalûtî’nin bu sahneyi dramatize edişinin, Hikmet Kıvılcımlı’nın ifadesiyle “sıkıntı ve üzüntü, her nesneyi kara, karanlık, korkunç, sonuçsuz, faydasız” gören bir “melankolizm”²¹ amaçlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Keza, Menfalûtî’nin bu yürek parçalayan sahnelerle okuyucusunu ayyaş ve derbeder insanlara karşı nefrete davet ettiğini düşünmek de isabetli olmayacaktır. O halde yazarın çizdiği bu kapkaranlık tabloda maksadının, alkol kullanmaya meyilli olan hususen genç okuyucularına alkolün vahim akıbetini yaşattırarak nefret ettirmek istediğini söylemek kanaatimizce daha yerinde bir değerlendirmedir. Nitekim önceki başlıklarımızda da görüldüğü gibi Menfalûtî, karanlığa dikkati çevirerek aydınlığı göstermek; acılara işaret ederek huzuru tat-tırmak; kötülüklerle korkutarak iyiliklere yönlendirmek üslubunu benimsemiş bir yazardır.

1.4. Kokuşmuş Çağdaş Devlet Sistemleri

Menfalûtî dini değerlerin toplumda günden güne yozlaşarak Mısır halkının uçurumun kenarına yaklaşmasını sadece Müslümanların bireysel yanlışlarıyla açıklamamaktadır. Ona göre bireylerin alkol, hırsızlık, zina gibi suçlara yönelme-

Yıkılış Nedenleri Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1999): 299-320; Emeviler de sosyal hayatta baş gösteren ahlaki yozlaşma hakkında bk. İsmail Serdar Duman, *Emevilerde Sosyal Hayat* (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2004).

²⁰ Menfalûtî, *el-A‘barât* (Kahire: Müessesetu Hindâvî li‘t-ta‘lîm ve’s-sekâfe, 2012), 64.

²¹ Hikmet Kıvılcımlı, *Edebiyat-ı Cedide’nin Otopsi* (Köküz Yayınları), 20.

sinde kendi tercihlerinin de ötesinde sosyal sorunlara karşı lakayt devlet politikalarının etkisi bulunmaktadır. Hırsızlık olgusunun ortadan kaldırılması ya da azaltılması için sadece hırsıza ceza verilmesi yeterli değildir. Zina yaygınlaşıyorsa bireylerin nefislerine mağlup olmalarından başka zinaya teşvik eden ortamların da payı vardır. Dolayısıyla bu ve benzeri gayr-i ahlaki davranışların sahiplerine muhafazakâr çevrelerin ya da yargı mensuplarının müsamahasız ve orantısız tepkileri yerinde değildir. Şefkat ve ilginin öncesinde gelmediği keskin ve sert bir adalet, manasını kaybetmiş bir lafızdan ibaret kalacaktır. Menfâlûtî, bu yaklaşımını haklı gösterecek öyküler kurgulamıştır. Batı medeniyetinin tesirine karşı savunmasız bırakılmış bir toplumda suça karışan bireylerin merhametsizce dışlanmasının ve cezalandırılmasının yanlışlığını resmeden bu hikâyelerde “mağdur suçlular” başrolde dir. “el-İkâb” başlıklı hikâye, eğitim ve bilinçten mahrum bırakılan toplumlarda suçların nasıl türediğini ve fakirlik ile suç arasında nasıl güçlü bir ilişki olduğunu bir vâkıa-i hayaliye ile göstermeye çalışmaktadır. Burada da yazarın üslubu olduğu üzere ortamı karartarak ve kurguyu güçlü bir “mağdur suçlular” figürü ile donatarak olay örgüsünü oluşturduğu görülmektedir. Suçlulara karşı hakikaten de sempati uyandıracak tonda mağduriyetler yaşatmakta hatta suçluya değil de ona ceza verenlere karşı nefret hissi verecek seviyede yaşananları dramatize etmektedir. Hikâyede “katil, hırsız ve zina” suçlusu olan üç karakterin titiz bir muhakemesi yapılmadan idama mahkûm edilmesi ve davayı izleyen kitlelerin de hoyratça onlara tahkir ve karalamada bulunması ele alınmaktadır.²² Hâlbuki bu üç mahkûmun hikâyeleri dinlenildiğinde suçun azami kısmının bir takım toplumsal ihmallerin sonucu meydana geldiği ifade edilmektedir. Bu hikâyede suçluların suça kayış serüveni oldukça yürek burkan ayrıntılarla verilmiştir. Anladığımız kadarıyla bu ayrıntılar, yazarın kasıtlı bir surette ortamı karartması ile ilgilidir. Suçla mücadelede kolektif bilincin ehemmiyetine ve proaktif önlemlerin alınmasına dair düşüncesine haklılık vermek için suça itilen karakterlerin mağduriyetlerini abartılı bir üslupla gözler önüne sermeye çalışmaktadır.

1.5. Aşk Acısı

Menfâlûtî'nin okuyucusunu derinlemesine etkilemek istediği diğer bir husus da aşk acısıdır. *el-'Abarât*'ın ilk hikâyesinin konusu olan aşk acısı gerçekten de acıklı bir aşk hikâyesini ele almaktadır. Bu hikâyede küçük yaşta yetim kalan bir gencin kendisine son derece şefkatle bakımını üstlenen amcasının, kızına karşı duyduğu aşk acısından bahsetmektedir. Amcasının vefatı sonrası yengesinin kendisine karşı soğuk davranması yetimi yaralamışken bir de buna ilave olarak amcasının kızını başka bir erkekle nişanlaması da feci bir surette onu sarsmıştır. Bu acıya dayanamayacağını anlayınca kimseye haber bile vermeden onların evini terk etmiştir. Aradan bir süre geçtikten sonra yetim genç hastalanmıştır. Hasta yata-

²² Menfâlûtî, *el-'Abarât*, 77-89.

ğında yatarken amcasının evinde hizmetçilik yapan bir kadın elinde bir mektupla ona ulaşmıştır. Bu hizmetçinin anlattığına göre amcasının kızı onun evden habersizce çekip gidişi ile kahrolmuş ve hastalanmıştır. Hastalık halinde bir mektup yazarak bunu kendisine ulaştırmasını istemiştir. Mektubun tek bir cümlesi yetim genci sarsmaya yeterli olmuştur: “Elveda bile demeden beni terk ettin. Seni affederim. Fakat bugün artık kabir kapısındaım. Beni son bir kez uğurlamazsan seni affetmeyeceğim.”

Yetim genç, notu okur okumaz hasta yatağından kapıya doğru fevri bir hareketle koşar. Kolundan tutan hizmetçi artık geç kaldığını zira kendisine gelirken yolda amcasının kızının vefat ettiği haberini verir. Gencin bu acıya dayanacak daha fazla bir gücü kalmaz. Kendisini ziyarete gelen bir arkadaşına kimseye söylemediği bu sırlarını anlatır ve vefat ederse kendisinin amcasının kızının mezarının yanına bu mektupla beraber defnedilmesi vasiyetinde bulunur ve vefat eder.

Görüldüğü gibi Menfalûtî bu hikâyede bir aşk acısını olabildiğince karartmıştır. Birbirlerini seven kimselerin başına gelebilecek en kötü senaryoyu tercih etmiş ve görünüşe göre okuyucusunu uzun süre etki altında bırakacak bir acıyla baş başa bırakmıştır. Ancak kanaatimizce Menfalûtî'nin bu karartma ile amacı okuyucusunu ruhen çökerterek bunalıma sokmak değildir. Zira hikâyede satır aralarında zımni olarak “iman” dayanaklı pek çok mesajlar verilmektedir. Yetim gencin vefatından önce dudaklarını zorla kıvıldatarak -arkadaşının kulağını yanaştırarak ancak duyabileceği- şu sözler, hikâyenin karamsarlığına anlam verecek değerdedir:

Allah'ım! Biliyorsun ki ben bu dünyada bir garibim. Ne bir senedim ve ne de bir gücüm var benim. Bu hayatta dayanabileceği tek bir metaı dahi olmayan bir fakirim. Rızık kapısına ulaşmak için hiçbir çaresi olmayan zavallı bir acizim ben. Kalbimi vuran bu darbe beni öylesine ezdi ki zemmetmeye dair bir gücüm bile kalmadı. Bana emanet olarak verdiğin nefsi kendi ellerimle yerinden çekip almaktan hayâ ederim. Bunu sen yap Allah'ım ve verdiğin bu emaneti benden geri al. Senin kerim olan dergâhına ulaştır onu. Senin dergâhın ne de güzeldir. Senin yanın ne yücedir.²³

Birbirlerini ölesiye seven iki gencin firak acılarını en sarsıcı bir anlatımla okuyucusuna aktarmış ve kalpleri yeteri kadar rikkate getirmiş olduğunu düşünen yazarımız hikâyenin nihayetinde asıl maksadı olan “imânî mesajı” bu surette vermektedir. Menfalûtî'nin bu hikâyede; “Vuslatı arzu edilesi olan, fani dünyanın fani misafirleri değil, bâki olan âhiretin ebedi sahibi olan Allah'tır; huzur dünyada değil, onun dergâhındadır.” manasını okuyucu psikolojisi üzerinde etkili kılabilmek için kalbe geçici bir kasavet ve rikkat vermekte başarılı olduğu görülmektedir.

²³ Menfalûtî, *el-'Abarât*, 18.

2. MENFALÛTÎ'NİN "KOYU KARAMSARLIĞI"NDAKİ ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Bir önceki başlıkta yazarımızın karamsarlığı kendi düşünce dünyasındaki bir amaç doğrultusunda kullandığından bahsedildi. Burada ise bu amacını gerçekleştiren başvurduğu üslup özellikleri ele alınacaktır.

2.1. Karamsarlığı İfade Eden Kelimelerde Anlaşılır Olanı Tercih Etmesi

Menfalûtî, klasik Arap edebiyatını sağlam bir okumayla mütalaa etmiş ve onu modern öykücülüğün kalıbında eritmesini başarabilmiş bir yazardır. Özellikle Fransız hikâyeciliğinden yapmış olduğu çevirilerde açıkça görüldüğü gibi Modern Mısır'ın yaşamış olduğu sosyal sorunlara klasik Arap edebiyatının penceresinden bakabilmiş bir Arap aydınıdır. Edebiyat için, yazmak için değil toplum için yazmış bir dava adamıdır. Dolayısıyla onun nazarında birinci derecede önem arz eden biçimden önce içeriktir. Bu yüzden içeriğin en anlaşılır bir dille aktarılmasına önem vermiştir. Konumuzla alakalı olarak bakıldığında ise tahkiyeye konu olarak seçtiği kurgularda karamsarlığı ifade eden kelime seçimlerinde de bu üslubu takip etmiş ve trajik tasvirlerde umuma malum sözcük seçimine önem vermiştir. Burada Menfalûtî'nin birkaç hikâyesine örnek olarak bakmak yerinde olacaktır.

*el- 'Abarât'*ın ilk hikâyesi olan "el-Yetim", başlığından da anlaşılacağı gibi bir yetimin dramını ele alacaktır. On dokuz yaşındaki bu gence yönelik fiziki tasvirde seçilen kelimeler yazarın trajik anlatımına hizmet edecek şekilde seçilmiştir:

شاحب : Solgun

منتحبا : Dövünerek

نحيل : Sıska

متذمرا : Homurdanarak

منقبض : Daralmış

فقيرا : Fakir bir halde

البائس : Sefil

معدما : Yokluk içinde

المسكين : Zavallı

غريب : Gurbette

منفرد : Yapayalnız

طريد : kovulmuş

معذبة : Acılar içinde

شريدا : Avare

منطويا : İçine kapalı

حائرا : Şaşkın

باكيا : Ağlayarak

ملتاعا : Azap içinde

Görüldüğü gibi yaklaşık on sayfalık bir öyküde ayrılık acısı yaşayan bir yetimin halini tasvir etmek için seçilen kelimeler en basit seviyede okuyucunun dahi kolaylıkla anlayabileceği türdendir. Hâlbuki Arapçada "aşk ve ayrılık" acısı yaşayan kişinin duygularına tercümanlık edecek pek çok sözcük ve deyimler bulunmaktadır. Ancak kanaatimizce yazarımız bu kelimelerin ortalama üstü kesime hitap edeceği ve dolayısıyla da umumu irşat amacınının gerçekleşmeyeceğinden endişe ederek bu sözcükleri terk etmiştir. Örneğin; yazarın acılar içinde kıvranan dertli, kederli kimseyi tanımlamak için kullandığı البائس ve

المسكين kelimelerini tercih etmiş olduğu görülmektedir. Arapçanın en temel seviyede herkesin malumu olduğu bu kelimelerin yerine صُعْلُوك ve عوز sözcüklerini kullanılması da mümkündür. Ancak yazar, bahsettiğimiz yaklaşımına binaen bu kelimeleri tercih etmemiştir.

Diğer bir örnek maddi yetersizliği ifade eden فقير kelimesi hakkındadır. Arapçada fakirliği ifade eden pek çok kelime bulunmaktadır. معوز، مصفر، مدقف gibi aynı anlamı ifade edebilecek yaklaşık kırk beş kelime içerisinde en basit ve en genel olan فقير kelimesinin tercih edilmesi yazarın karamsar tablo çizmekteki amacı ile uyuşmakta olduğu söylenebilir. Vermiş olduğumuz diğer kelimelerde de benzer yaklaşımın olduğunu söylemek mümkündür.

2.2. Karamsarlık İfade Eden Kelimeleri Pekiştiricileri İle Beraber Kullanması

Yazarımızın diğer dikkat çeken bir edebi özelliği karamsarlık bağlamında olumsuz kelimeler kullandığı yerlerde bu sözcüklerin anlamını tekit eden diğer kelimeler kullanarak anlamı pekiştirmeye çalışmasıdır. Kimi zaman gereğinden fazla kullanıldığı hissi veren bu yaklaşıma çoğu yerde rastlamak mümkündür. Örneğin yazarımız البائس sözcüğünü kullandığı yerde çoğu kez المسكين sıfatını kullanmakta ve defalarca البائس المسكين sıfat tamlamasını tekrar etmektedir.²⁴

Diğer bir örnek, ağlamak anlamına gelen بكى ve dövünmek anlamındaki انتحب kelimelerinin birbirini tekit edecek şekilde peş peşe gelmesine dairdir. Bu iki kelime de eserlerinde sıklıkla tekrar edilmiştir.²⁵

Bir diğer örnek ise منكوب (felaketzede) kelimesi ile ilgilidir. Yazarımız hikâyelerinde trajik tasvirlerde bulunacağı karakterlerinin acınası halini daha da pekiştirmek için bu kelimeyi defalarca sıfat olarak kullanmıştır.²⁶

Dikkat çekecek derecede tekrar edilen diğer bir sıfat ise شقي (mutsuz, bahtsız) sıfatıdır. Bu sözcüğü de yazarımızın hemen her karamsarlık bağlamında yinelediği görülmektedir.²⁷

2.3. Kelime Kullanımında Dengeli Olma Çabası

Yazarımızın dikkat çeken bir üslup özelliği de onun kaleme aldığı metnin ana fikrini oluşturan anahtar kelimeleri zıtları ile beraber verme çabasıdır. Yazarın bu yaklaşımının klasik Arap edebiyatında önem verilen bir üslup özelliğinden kaynağını aldığı düşünülebilir. Örneğin; yazarımızın *el-'Abarât* adlı eserindeki hikâyeler bir bütün halinde hayatın zorlukları ve bunlar karşısında Müslüman bireyin takınması gerektiği genel duruşla ilgilidir. Ölüm, ayrılık,

²⁴ Menfalûtî, *el-'Abarât*, 9, 16, 18, 61, 84, 116.

²⁵ Menfalûtî, *el-'Abarât*, 10, 16, 22, 47, 67, 74, 101, 106, 161.

²⁶ Menfalûtî, *el-'Abarât*, 24, 60, 64, 68, 93, 94.

²⁷ Menfalûtî, *el-'Abarât*, 60, 72, 84, 111.

yaşlılık, hastalık, aşk acısı, vefasızlık, sosyal baskı gibi olumsuzlanan şeyler karşısında Müslüman nasıl bir tutum izlemelidir? Yazarımız bunun cevabını hikâyelerin zımnında elinden geldiği kadar üstü örtülü bir şekilde vermeye çalışır. Bunu yaparken de kimi zaman kelime seçimine dikkat ederek yapmaktadır.

Örneğin; *el-‘Abarât*'in hikâyelerinde "hayat" kelimesi onlarca kez olumsuz sıfatlarla anılmıştır:

الحياة الساقطة : Alçak hayat²⁸

حياة ضاحكة : Gülünç bir hayat²⁹

شهوات الحياة : Hayatın ihtirasları³⁰

هَمُّ الحياة وبؤسها : Hayatın dert ve tasası³¹

بأساء الحياة وضرائها : Hayatın zorluk ve darlıkları³²

ضريبة الحياة : Hayatın bedeli³³

بئست الحياة : Ne kötü bir hayat!³⁴

معركة الحياة : Hayat savaşı³⁵

جرعات الحياة المريرة : Hayatın acı yudumları³⁶

مصائب الحياة : Hayatın musibetleri³⁷

حياة الشر والفساد : Şer ve fesat hayatı³⁸

Evet, hayatın şer, zarar, acı, dert ve savaşlar gibi olumsuz görülen pek çok yönleri olduğu doğrudur. Ancak yazarımız hayatın bu olumsuzlardan ibaret olmadığını hikâyelerinde kullandığı üslubu ile ima etmektedir. Zira hayatın insanı mest ve meftun eden güzellikleri de vardır. Hayat sadece üzülmek değil, sevinmektir de. Onun bu düşüncelerini hayatla ilgili seçtiği kelime yoğunluğunda görebilmekteyiz:

نعمة الحب والحياة : Sevgi ve hayat nimeti.³⁹

حياة للجمال : Güzellik için bir hayat.⁴⁰

نعمة الحياة : Hayat nimeti⁴¹

²⁸ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 104.

²⁹ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 110.

³⁰ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 116.

³¹ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 116.

³² Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 115.

³³ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 11.

³⁴ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 29.

³⁵ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 36.

³⁶ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 62.

³⁷ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 81.

³⁸ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 103.

³⁹ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 29.

⁴⁰ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 30.

⁴¹ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 38.

أناشيد الحياة : Hayatın ezgileri⁴²

جمال الحياة : Hayatın güzelliği⁴³

SONUÇ

Bazı araştırmacılar Mısırlı öykü yazarı Menfalûtî'nin aslı çeviri olmayan özgün hikâyelerinde melankolik bir havanın hâkim olduğunu, karakterlerin ise daima keder ve bunalımlarla çilekeş mağdurlardan müteşekkil olduğunu ifade etmektedirler. Çevirisini yapmış olduğu Fransız hikâyelerinin romantik atmosferinden ilham alarak onun da istikrarsız siyasi süreçlerin türbülansındaki Mısır insanının karamsar bir portresini çizdiği düşünülmektedir. Menfalûtî mükemmel olmasa da tatminkâr bir dini eğitim almış, zamanının tanınmış ilmi şahsiyetlerinin halkasında bulunmuş dindar bir şahsiyettir. Yaşadığı toplumun sorunlarıyla her daim hemhal olduğu yazmış olduğu eserlerindeki yoğun sosyal kritiklerden ve kimi zaman vaaz dili ile kaleme aldığı eserlerinde anlaşılmalıdır. Dolayısıyla Menfalûtî gibi edebiyatı edebiyat için değil, milleti için, toplumu için kullanan bir müellifin “karamsar” figürleri salt melankolik bir ruh haliyle fiktif unsur olarak kullandığını düşünmüyoruz. Kanaatimizce Menfalûtî, okuyucularının ve yönetimde bulunanların dikkatini sosyal bir takım aksaklıklara çekmek isteyişinin yanı sıra karanlık içinde aydınlığı göstermek istemektedir. Dinî terbiye ve imanî teselliye bireylerin ne kadar muhtaç olduğunu hissettirmek için deyim yerinde ise ortam karartması yapmaktadır. “Bu denli acılara ancak iman dersi ile karşı koyulabilir; yoksa dünya yaşanacak bir yer değildir.” öğüdünü etkili kılabilmek için kastî olarak karamsarlığı kullanmıştır.

KAYNAKÇA

- Adalar, Derya. “Apollo Grubu: Bir Modern Arap Şiiri Ekolü”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 47/2 (2007): 61-81.
- Araz, Mehmet Ali Kılav. “Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Eleştirmenler”. *Eskiyeni* 26 (Bahar 2013): 181-192.
- Bek, Mecid Salih - A‘rabî, Mîna - A‘rabî, Nesîm. “el-Kıssaşu‘l-mevdûa‘ fi‘l-a‘berât; dirâse tahtlîliyye”. *Dirâsâtu‘l-edebi‘l-mu‘âsır* 23 (1393): 73-89.
- Cemşîdî, Fetâne Mansûra. “Muştafa Lutfi Menfelûtî; nebze min hayâtihî ve edebihî”. *Dirâsâtu‘l-edebi‘l-mu‘âsır* 27 (1394): 107-121.
- Delice, Ali. “Emevi Devletinin Yıkılış Nedenleri Üzerine Bazı Mülâhazalar”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1999): 299-320.

⁴² Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 66.

⁴³ Menfalûtî, *el-‘Abarât*, 66.

- Demirci, Gülyâşar. *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2014.
- Doğan, Cem. "Osmanlı Men'-i Müskirât Cemiyeti ve Men'-i Müskirât Kânunu". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/26 (Bahar 2013): 161-181.
- Duman, İsmail Serdar. *Emevilerde Sosyal Hayat*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2004.
- Durmuş, İsmail. "Menfelûtî, Mustafa Lutfi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 134-136. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Er, Rahmi. *Modern Arap Edebiyatında Mısır'ın Yeri*. http://www.misirkultur.net/tr/article.php?id_article=17 (Erişim: 26.12.2018)
- Erginli, Zafer. "Temel Tasavvuf Klasiklerinde Dünya Algısına Toplu Bir Bakış". Erişim: 26 Aralık 2018. http://isamveri.org/pdffrg/D00193/2006_15_2/2006_XV_2_ERGINLIZ.pdf.
- İşler, Emrullah. "Modern Arap Edebiyatında Bir Öncü Mustafa Lutfi El-Menfalûtî". *Nüşa* 1/3 (2001 Güz): 71-88.
- Kırmızı, İsmail. *19. Yüzyılda Mısırlı Panislamist Milliyetçi Entelektüel: Ahmet Şevki'nin Osmanlı-Mısır İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2013.
- Kıvılcımlı, Hikmet. *Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsi*. Köxüz Yayınları.
- Menfalûtî, Mustafa Lütifi. *el-A'barât*. Kahire: Müessesetu Hindâvi li't-ta'lim ve's-sekâfe, 2012.
- Menfalûtî, Mustafa Lütifi. *Erdem Nerede*. Şule Yayınları. Erişim: 26 Aralık 2018. <https://www.kitapyurdu.com/kitap/erdemnerede/5248.html>
- Menfalûtî, Mustafa Lütifi. *Acılar Kitabı*. Trc. Selahattin Hacıoğlu. İstanbul: Bordo Siyah, 2004.
- Menfalûtî, Mustafa Lütifi. *en-Nazarât*. Beyrut: Dâru'l-cil, 1984.
- Tuzcu, Kemal. "Mısırlı Neo-Klasik Şairler". *Nüşa* 5 (Bahar 2002): 107-130.
- Ürün, Ahmet Kazım. "El-Menfalûtî ve Zengin-Fakir Çatışmasını İçeren Bir Makale". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2002): 202-211.
- Ürün, Ahmet Kazım. *Çağdaş Mısır Romanında Necip Mahfuz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1994.
- Suzan, Yahya. "Ebû Nuvâs ve Zühdiyeleri". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 20 (Eylül 2012): 63-90.
- Yarız, Enes. "Doğruluk ve Yalan Üzerine". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/2 (Güz 2013): 253-259.
- Yeşildağ, Abdussamed. "Arap Şiirinde Şarap". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (Ocak 2017): 281-316.